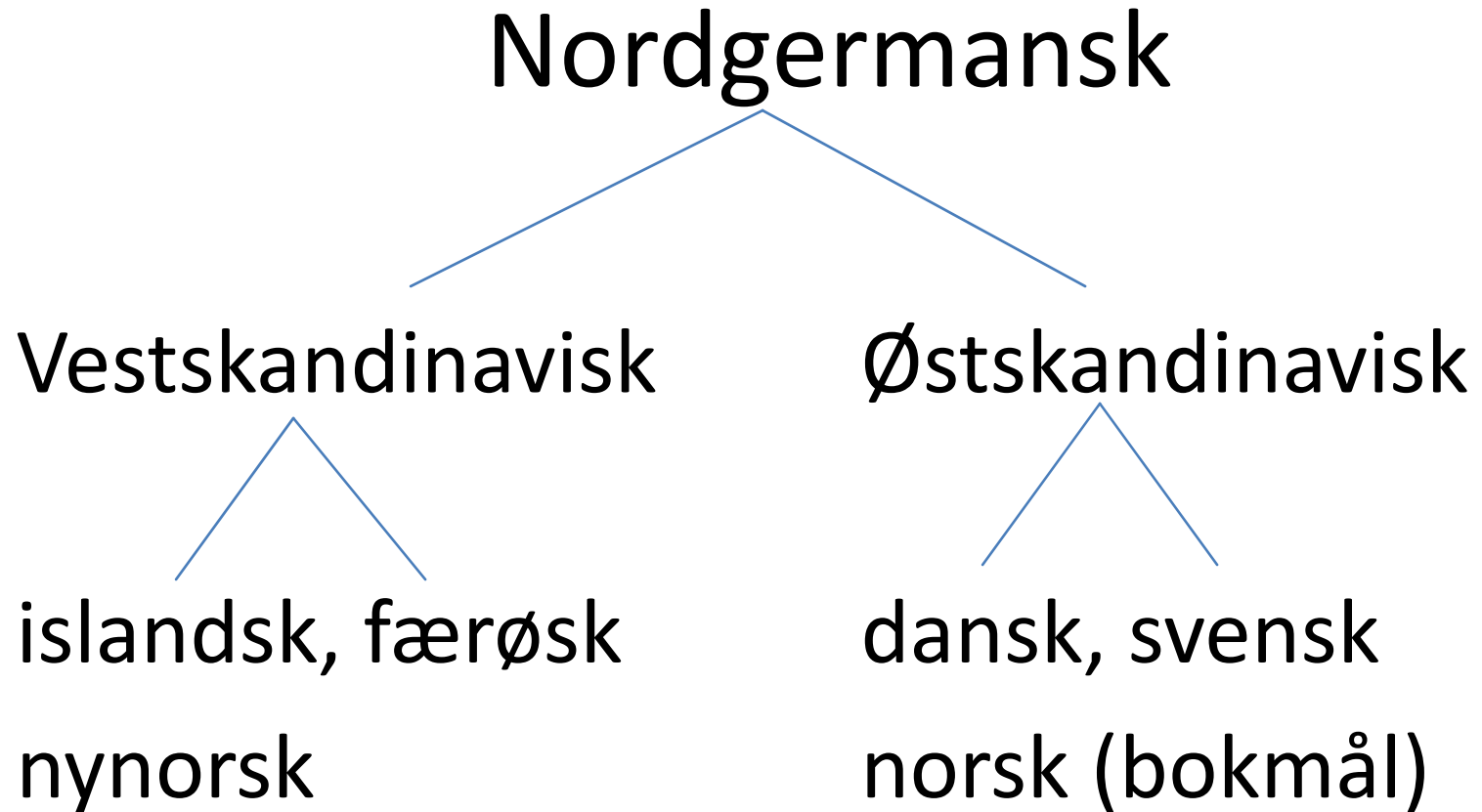

Færøsk: en oversigt

Hjalmar P. Petersen

En almindelig klassificering:

Syd-Nord

- F.eks. reduktioner in dansk
- -ir, dømir dømmer
- -ar, kallar kalder
- -ur > -er; bítur bider

- -i, spaki spade
- -u, konu kone
- -a > -e kona kone
- samt genusreduktion:
- Ein bilur-hann ein hurð-hon eitt skip-tað

Fælleskøn

Intentkøn

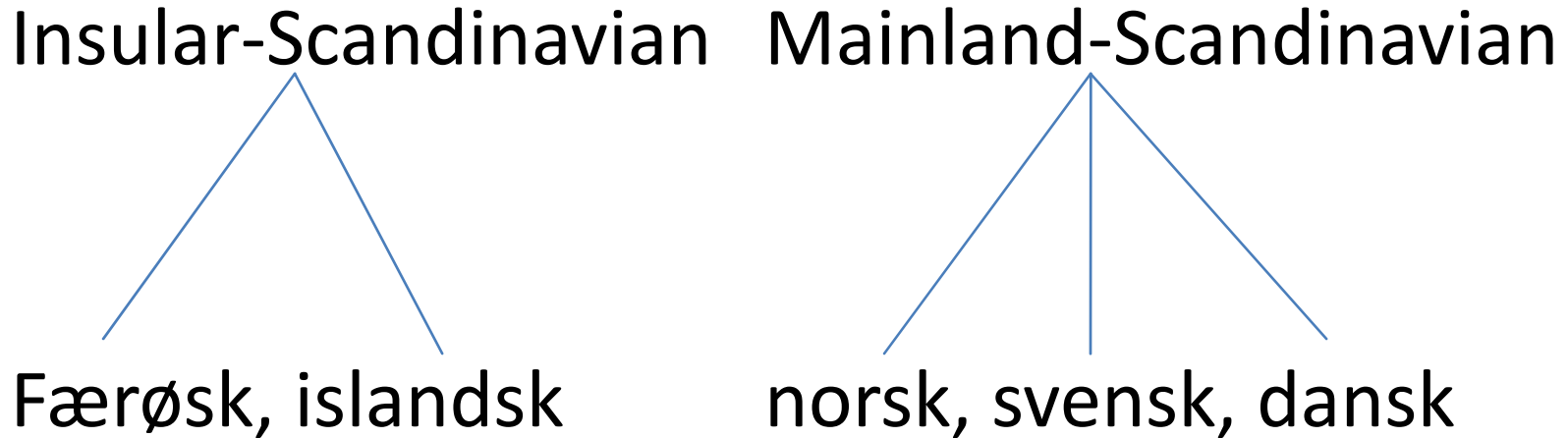
Syd-Nord

- Nord Skandinavisk Syd Skandinavisk
- Norsk svensk dansk
- (færøsk, islandsk)
- Dette er omk. 1200. Da man så kommer til ca. 1500 sker der:

Syntaktiske forandringer

- F.eks. Drift mod analytisk syntaks:
- Hun er **mere syg** end manden
- Hon er **sjúkari** enn maðurin
- Jeg skal komme ind på denne fordeling senere

Oyggjar-Fastland

Dette skal vi kigge nærmere på senere. Nu lidt om fonologien og morfologien

Fonologi

- Alle lange vokaler bliver korte foran to eller flere konsonanter
- Hin hitt
- Gulur gult
- Hálor hált
- O.s.v.

En anden formulering

- Alle lange vokaler forkortes foran en konsonant
- Hi:n > hin
- Men ligemeget. Dette er en 'gylden' regel i færøsk, såvel som i islandsk, norsk og svensk.

Vokalsystemet, monoftonger

	Fremre		Bag
	Urundet	rundet	rundet
Høj	i (i, y)	y (y)	u (u)
Mid	e (e)	ø (ø)	o (o)
Lav			a (a)

Monoftonger

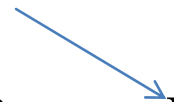
	<u>Fremre</u>		<u>Bag</u>
	urundet	rundet	rundet
Høj	i (hin, syni)	y (<i>mytisk</i>)	u (hurð)
Mid	e (her)	ø (hørð)	o (horð)
Lav		a (<i>statur</i>)	

Lang : kort

- Som nævnt, har man: **hin** : **hitt**
- Fonetisk ligger de korte vokaler som følger:

Høj

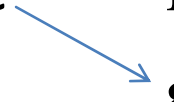
i

I

Midhøj

e

ε

Midlav

ø

œ

Lav

Diftonger

Dem som ender med –i

	<u>Lang</u>	<u>Kort</u>
[ɛi] (ey)	reyður	reytt
[ai] (ei)	heitur	heitt
[ɔi] (oy)	royna	royndi
[ui] (í/ý)	pína	píndi
	brýna	brýndi

Vokaler, som ender med -u

	<u>Lang</u>	<u>Kort</u>
[ɥu] (ú)	súrur	súrt
[œu] (ó)	stórur	stórt
au au	aula, august	

Her er /au/ i låneord, men også som vokalisering af -v:

Vokalisering af -v

Nón 'kl. 3.00'	[nœu:n]	
Nøvn 'navne'	[nœʊn]	
Nevn 'nævn'	[nɛʊn]	
Navn 'navn'	[navn]	[nau:n]

“Svævende” diftonger

	<u>Lang</u>	<u>Kort</u>
[ɛa] (a/æ)	maður	mann
	trælur	træls
[ɔɑ] (á)	hálur	hált

Sammenfattende

/i:j/ /y:j/ /u:w/ /ɛi:/ /ɥu:/ /ɛa:/
/e:ɛ/ /ø:œ/ /o:ɔ/ /ai:/ /au:/
/a:/ /ɔi./ /ɔu:/ /ɔa:/
/ʊi:/

‘Samnýting’ (fælles-benytning), Snædal (1986)

- Der er i udviklingen fra norrønt til færøsk 13 lange vokaler og 10 korte. Systemet er asymmetrisk, fordi:

Fælles-benytning fors.

• høgur	høgt	[œ]	‘høj’
• stórir	stórt		‘stor’
• reyður	reytt	[ɛ]	‘rød’
• frekur	frekt		‘fræk’
• tola	toldi	[ɔ]	‘tåle’
• hálur	hált		‘glat’

Hiatus og hiatusindskud

- Spirantisk $-ð$ og $-g$ [ɣ] > $-\emptyset$, men med diverse indskud.
<u>-i</u>	<u>-u</u>	<u>-a</u>
• reyð <i>i</i>	óð <i>i</i>	gleð <i>i</i>
• reyð <i>u</i>	óð <i>u</i>	leg <i>u</i>
• reyð <i>a</i>	óð <i>a</i>	ræð <i>a</i>
- Mere om dette i undervisningen

Skerping

<u>Færøsk</u>	<u>Dansk</u>
• kúgvín	koen
• rógva	ro
• doyggja	dø
-
- Så man taler om:
 - -gv skerping (ó, ú)
 - -ggj skerping (í, ý, ei, ey, oy)

Den historiske udvikling var:

Gammelt fær.

Tryksvagt Trykstærkt

*kúin > kyu.win/ kyyvin

> kygvín (Svabo)

> kúgvín

Hvilket ses i f.eks:

- Riðu teir á **skógvin** burt
- Reystar kjempur tvær,
- Tá ið teir komu á heiðin **skó**,
- Skjulti Vismar sær
 - (Sandoyarbók)
 - Lúgva : leyg (ikke *leyggj)
 - **Ró** nú Snopprikkur (idiom, imperativ)

Konsonanter

- Nogle konsonantforbindelser:
- Palatalisering

• k-	i/y, e, ey, j	[tʃ]	keypa
• g-		[dʒ]	geva
• sk-		[ʃ]	skera
• stj-			stjala

» D.e. fremre vokaler

Palatalisering, forsat

- tj tjaldur [tʃ]
- dj djór [dʒ]
- hj hjallur [tʃ]
- sj sjáldan [ʃ]

Andre konsonantforbindelser

<u>Skrift</u>	<u>Udtale</u>	
• -ll	-dl	allir 'alle'
• -rn	-dn	barn 'barn'
• -nn		
• (efter -oy, -ei) -dn		seinni 'senere'

Konsonantforbindelser (forsat)

- -ógv -egv nógv
- -úgv -igv kúgv

- Mere i undervisningen (kanska)

Hvorfor er fonologien så mærkelig?

- Trudgill
- I små samfund vil man finde mere uregelmæssige bøjningsmønstre og uigennemskuelige alternationer.
- Desuden kan diverse alternationer forsvinde p.g.a. sprogkontakt, mens diverse alternationer udvikler sig lettere i isolation.
- At sprogkontakt fører reduktion med sig, stemmer ikke helt, som vi skal se.

D.v.s.

- Mere uregelmæssig bøjning og uigennemskuelige alternationer:

Se bare på:

- kúgv kúgvín kúnna kúnni
- kýr kýrnar
- kúm kúnum

Skerping (forsat)

Lúgva lýgur leyg,

lugu, login...

Den færøske stærke bøjning er meget uregelmæssig.

Sådanne alternationer kan udvikle sig i små samfund, med tæt forbindelse imellem sprogbrugerne, ifølge Trudgill.

Nogle morfologiske forandringer

- Man har tre kasus:
- Nominativ Hvørfall
- Akkusativ Hvønnfall
- Dativ Hvørjumfall

Genitiv

- María sendi bókina **til Haraldar** (isl) (Gen.)
- Maria sendi bókina **til Harald** (fær.)(Akk.)
- Maria sendi bókina **til hansara** (fær.)(Gen.)

- De personlige pronominer har genitiv. Ellers har man ikke genitiv i talesproget.

Genitiv-relikt

- Til + sted
- Imellem + sted

- Báturinn sigldi til Íslands
- Báturinn liggur ímillum Íslands og Grønlands
- Dog her bruger alt flere akkusativ
- Báturinn sigldi til Ísland
- Báturinn liggur ímillum Ísland og Grønland

Hjá-possessiv og *sa*-klitika

- Mandens båd (Dan.)
- Det som ejes Den som ejer
- báturinn hjá manningum
nominativ dativ
bestemt bestemt

Sa-possessiv

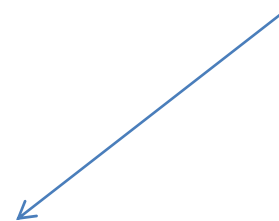
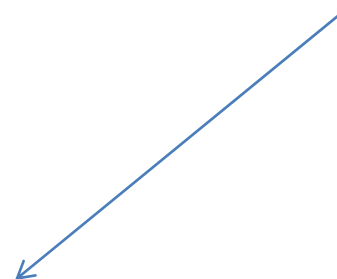
- Animate, human
- Mammusa bilur ‘mors bil’
- Pápasa bilur ‘fars bil’
- Randisa spjót ‘Randis spyd’
- *hundurinsa skál ‘hundens skål’
- Tummas á Dómarakontórinumsa bilur
- Jógvan har Uppisa bilur

Subjunktiv

- Eksisterer ikke:
- Undtagen i idomatiske udtryk:
- Harrin signi heimi
- Fanin steiki
- I stedet for har man irrealis:
- Randi hevði dripið hundin
- Randi drap hundin

Personsbøjning

	Datid
• Nutid	
• Ental	
• Eg kalli	kallaði
• Tú kallar	kallaði
• Hann kallar	kallaði
• Flertal	
• Vit, tit, tey kalla	kallaðu

Og nu har i lært to regler i færøsk

- Første person i ental i nutid har altid –i
- Flertal i nutid har altid samme form som infinitiv

- Eg kalli, rópi, bíti, fari...
- At kalla vit, tit, tey kalla

Færøsk som MidScandinavian

- Leksikon
- Fonologi
- Morfologi
- Syntaks
- Diskurs

P.g.s. sprogkontakt

Lån: Dansk > Færøsk

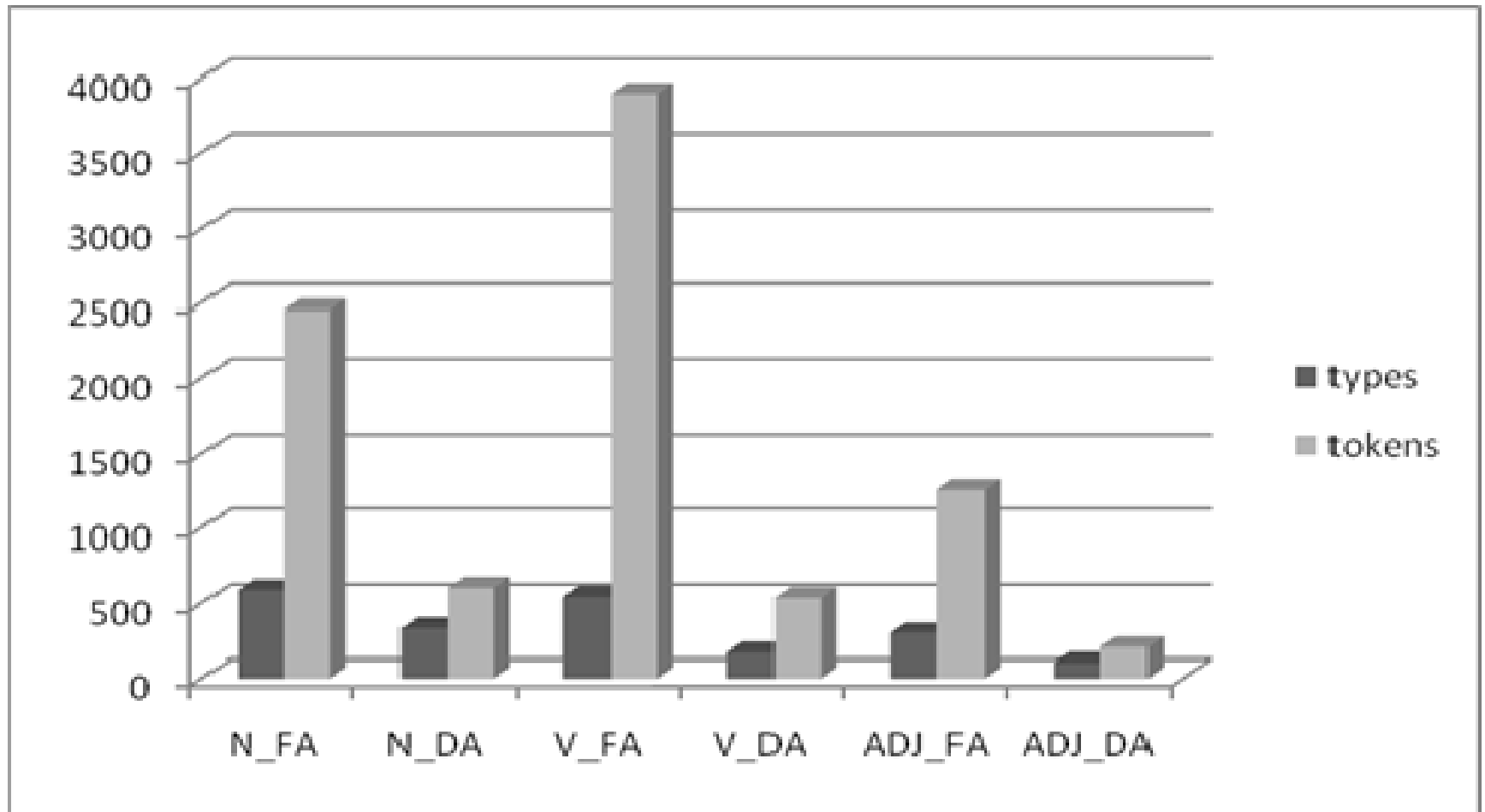
Leksikon:	Meget
Fonologi:	Lidt
Morfologi:	Lidt
Syntaks:	Moderat
Diskurs-, og modalpartikler	Moderat

Ordforrådet

- Whitney (1881):
- Nouns > other parts of speech > suffixes > inflection > sounds.
- Nouns > verbs > adjectives > adverbs > prepositions > interjections ...

(Haugen 1950)

K8 korpuset (6 informanter)

1 %

- Færøske navneord, verb og adjektiver:
 - 70.39%
- Danske navneord, verb og adjektiver: 29.60%

Fonologi, lån

- Tryk, som i dansk i låneord: forbí
- Vokalfonemer:
 - a statur
 - y typa, mytiskur, mystiskt
 - au august, aula
 - ai kai

Fonologi, lån (forsat)

- Obstruenter:
- **pedagogur**, **avløb**, **marmulada** (?marmuláta),
negari(? Nekari)
- -r fara, vera (engelsk lån?), se senere.

Morfologi, lán

- -s flertal. Yderst sjældent.
- Præ- og suffikser:
- An-be-for-ilsí-heit
- Anbefalla
- Besnissaður (< engelsk business)
- Fortorga 'tåle'
- Rimpílsi
- býttheit

D.e.

- Kontakt med dansk har eksisteret i flere hundrede år. Der er ikke særlig stor dansk indflydelse at spore i morfologien og fonologien. Men i syntaksen har man en del, og det er fordi at sprogbrugeren ikke lægger mærke til disse lån. Det er mere skjulte.

Bland-syntaks

- Det er ikke et sprog, men en blanding imellem islandsk og dansk (Hunderup), da man diskuterede skolevæsenet i 1840-ene
- På en måde havde han ret!

Mid-Scandinavian

- V-fin-Adv i bisætninger

• MSc	ISc	Far
• -	+	+

- Jógvan sigur, at Maria **elskar ikki** hundin
- Jógvan sigur, at Maria **ikki elskar** hundin

Adv+ V // V + Adv

- Meget er skrevet om dette emne i færøsk; jeg kan kort sige, at Heycock, Sorace og Hansen (2009) se Heycocks hjemmeside, er nået til den konklusion, at den ISc ordstilling (verb + adverb) er i færd med at forsvinde i færøsk, og dette stemmer også, selvom man kan formode, at denne sprogforandring vil tage nogen tid, d.e. flere generationer.
- Man har således begge muligheder i færøsk

Upersonlige subjektstruktioner

- MSc
 - -
- Isc
+

Mær dámar mjólkina

*mig synes om mælken

Dativ

Akkusativ

Men:

Eg dámi mjólkina

‘Jeg synes om mælken’

Familjur tørva pápar

‘Familier har brug for fædre’ (Sosialurin jan. 2010).

Og man har lånt fra dansk:

Eg mangli pengar

‘Jeg mangler penge’

=> Så færøsk er i færd med at få den samme konstruktion som MSc.

Analytisk komparativ og superlativ

- Maria er sjúkari enn Marjun
- Marjun er sjúkast av øllum

- Maria er meira sjúk enn Marjun
- Maria er mest sjúk av øllum
- Disse konstruktioner spredde sig hastig i færøsk.

Hv- konstruktioner

- Hvaðani ert tú?
- *Hveden er du?

- Hvaðani ert tú frá?
- Hvar ert tú frá?
- Hvor kommer du fra

Fremtid

- De-venitiv kommer til at
- De-volitativ vil
- De-andativ skal
- Fær. og MSc:

- Jógvan **kemur (til) at siga** tað í morgin

Fremtid (forsat)

- Eg **skal** til Danmarkar at lesa næsta ár
- Fær urtapotturin ikki vatn, **vil** hann doyggja

Deontisk brug af 'måtti'

Epistemisk
Possibility

Deontisk
permission

-
- DA: kunne 'can'
- FA: kunna 'can'
- måtte 'may'
- kunna 'may'
- Deontic and dynamic modality refer to events that are not actualized, events that have not taken place, but are merely potential, and may, therefore, be described as 'event modality' (Palmer 2001: 70). With epistemic modality speakers express their judgments about the *factual status* of the proposition (Palmer 2001: 8).

•

- Fra en hjemmeside (som faktisk hedder nym.fo)
- Handa **mátti** gjarna kopierað fyri meg – anytime
- Dette er et udsagn om noget, som ikke er sket endnu; det udtrykker noget muligt, og det er helt klart, at man bruger det danske system her.
- Og nu ikke mere syntaks, selvom der er andre ting, som man kunne tage frem, som er i færøsk som resultat af sprogkontakt.

Diskurs- og modalpartikler

- Emnet er ikke udforsket, men eksempler er (vel):
- Vissi mann lurtar *væl* eftir orðinum, so má tað væl vera, at alt skal vera javnt.
- men [eg] fari nokk einaferð...eg havi verið, eg havi verið inni har beintnar.

Engelsk påvirkning

- Jeg har nævnt det retroflekse –r i **fara, far**. Dette er så at sige gennemført hos de yngre, og også mange i folk i 30-40 års alderen. Og i Klaksvig-området er denne forandring gennemført. Nogle har påstået, at det er amerikansk indflydelse. Muligt, samt at man har lyden i –rd kombinationen, som **hoyrdi, koyrt**.

Engelsk þávirkning (fors.)

- Bush varð funnin deyður
- = found dead
- Imperativ:

Rod-imperativ

- Den almindelige imperativ er:
- Tak ikki fløskurnar 'tag ikke'

- Men så har man også (blandt unge)
- Ikki tak fløskurnar (ikke tag...)
- Ikki taka fløskurnar (ikke tage...)

			16 yrs.	20-25	40-44	45-64	65-70	Total
(1) Sig ikki, hvat tú ætlar at gera!	yes	Numbers :	60	37	45	43		185
say(IMP) not, what you(N) plan to do(INF)		% within generations	74.1%	67.3%	84.9	82.7		76.8
'Don't say what you plan to do!'	?	Participation	11	6	3	4		24
		% within generation	13.6	10.9	5.7	7.7		10.0%
	no	Numbers:	10	12	5	5		32
		% within generations	12.3	21.8	9.4	9.6		13.3
Total:		Numbers:	81	55	53	52		241
		% within generations	100	100	100	100		100
			16 yrs.	20-25	40-45	65-70		Total:
(2) Ikki sig hvat tú hefur keypt mær	yes	Numbers:	67	31	11	13		122
not say(IMP) what you(N) have bought me(A)		% within generations	82.7%	56.4%	20.8%	25.0%		50.6%
'Don't say what you have bought me!'	?	Numbers	6	5	10	5		26
		% within generations	7.4%	9.1%	18.9%	9.6%		10.8%
	no	Numbers	8	19	32	34		93
		% within generations	9.9%	34.5%	60.4%	65.4%		36.6%
Total:		Participation	81	55	53	52		241
			100.0%	100.0%	100.0%	100.0%		100.0%

Genus

- Ganske kort om nogle genus-strategier:
- Neuter som default i færøsk
- Øll vóru ávirkað (isl. = allir)
- Fólk (tingfólk) (isl. = -menn)
- Mjólk er gott

Så kort sagt

- Er færøsk et sprog, som har udviklet en kompleks fonologi (med komplekse morfo-fonologiske alternationer), fordi samfundet var ret så isoleret i tiden fra omkring 1300 og frem til ca. 1700 og senere, da fiskeriet begyndte.
- Sprogkontakt og tosprogligheden, som udvikler sig fra at være passive til aktive tosproglige gør, at man i dag har et bland-sprog, med en masse danske leksikalske og syntaktiske lån.